Азәрбайҹан совет әдәбийятынын мәфкурә сафлығы уғрунда

Бу күнләрдә Азәрбайҹан совет ялыҹыларынын ümуми йығынҹағы кечирилмишдир. Йығынҹаг театр тәнгидчиләри арасындакы антипатриотик дәстәнин ифшасына даир «Правда» вә «Культура и жизнь» гәзетләриндә дәрҹ едилән мәгаләләрин мүзакирәсинә һәср олунмушдур.

Йығынҹаг М. Арифә йолдашын «Тәнгидә антипатриотик көрүшләр әлейһинә» мөвзуунда мә'рузәсини динләмишдир. Мә'рузә әтрафында башланан гызғын мүзакирәләрдә Сәмәд Вургун, Сүлейман Рәһимов, Һүсейн Мещди, М. Ч. Чәфәров, Оручәли Һәсәнов, Чәфәр Хәндан, Әбүлһәсән, Чәфәр Чәфәров, Адил Искәндәров, Мирзә Ибраһимов йолдашлар иштирак этмишләр.

Йығынҹаг гәрарә гәдәр ки, «Правда» вә «Культура и жизнь» гәзетләри тамамилә вахтында вә һаглы олараг Юзовски, Гурвич, Малюкин, Болдчиев, Борщаговски вә Алтман кими тәнгидчиләрин совет әдәбийятына дүшмән вә антипатриотик фәалиййәтини ифша этмишләр.

Мә'лумдур ки, бизим сосялист өлкәмиздә әдәбийят бөйүк дөвләт вә халг ишидир. Болшевикләр партиясы вә Совет Һөкүмәти әдәбийята һәмишә бөйүк гиймәт вермиш, онун дүзкүн инкишафы үчүн бүтүн шәраити яратмышдыр. Совет адамларынын коммунизм руһунда тәрбиәсиндә әдәбийятын ролу олдуҹа бөйүкдүр.

Юзовски, Гурвич, Малюкин, Алтман вә Борщаговски кими бир дәстә вәтәнсиз космополит тәнгидчиләр совет әдәбийятынын инкишафына мане олмаг үчүн әлләриндән кәлән этмишләр. Онлар, һәр шейдән габаг, бизим әдәбийятын сосялист мүнәрәчәсинә гаршы чыхмыш, ән яхшы әсәрләри совет халгынын һәятындан, онун гәһрәман мүбаризәсиндән данышдығы үчүн бағыр этмәйә чалышмышлар. Бу чүр әсәрләри онлар «бәдии кейфиййәти зәифдир», «долгун дейилдир» кими сөзләрлә охучунун көзүндән салмаг истәмишләр. Өйни заманда онлар һәгигәтән зәиф, идеясыз вә баягы әсәрләри тә'рифләмишләр.

Азәрбайҹан К(б)П Мәркәзи Комитәси әдәбийят вә сәнәт һаггында ВЕК(б)П МК гәрарларынын Азәрбайҹан Совет Ялыҹылары Иттифағы төрәфиндән нечә еринә етирилдийини йохлаяраг «Азәрбайҹан совет әдәбийятынын вәзийәти вә ону яхшылашдырмаг тәдбирләри һаггында» кечән ил августун 22-дә чыхардығы гәрарда тәнгидимизин керилийини гейд этмишди. Тәнгидчиләримиз Азәрбайҹан әдәбийятыны сосялист реализми кими дүзкүн йолдан мүчәррәд романтика, тәнгиди реализм, ялançы һәгигәтлик йолуна апаран сәһвләри ашкара чыхармагда ачизлик көстәрмишләр. Айры-айры тәнгидчиләр (мәсәлән М. Ч. Чәфәров) кечмишин сәнәткарларындан данышаркән онларын милләтчи-мүртәче чәһәтләрини әрт-басдыр этмәк кими дөзүлмәз сәһвләрә йол вермиш, бә'зи тәнгидчиләр исә (Һидайәт Өфәндиев, Чәфәр Чәфәров, Микайыл Рәфили вә с.) совет әдәбийятына биканә өлүгә бәсләмишләр.

Формализм, ялançы һәгигәтлик, мүчәррәд романтика, Гәрб вә Шәргин чүрүк буржуа вә феодал мәдәниййәти гаршысында пәрәстиш этмәк мейлләринин идеоложи көкләри бирдир: бу да буржуа милләтчилийи вә космополитизмдән ибарәтдир. Һәм буржуа милләтчилийи, һәм дә буржуа космополитизми совет идеоложисинин, совет әдәбийяты вә мәдәниййәтинин гәддар дүшмәнидир. Бунла көрә дә буржуа космополитизминә гаршы мүбаризәни гәтиййән буржуа милләтчилийинә гаршы мүбаризәдән айырмаг олмаз. Чүнкү бунлар бир йорганын үз вә астары кими шейләрдир. Азәрбайҹан әдәбийяты тарихиндә космополитизм вә буржуа милләтчилийи һәмишә вәтәнә зидд, халга зидд вә әкс-ингилаби пантүркизм, панисламизм вә панираниҹмлә бирләшмишдир.

Онларын нümайәндәси олан фүзәзатчыларын бүтүн дүшүнҹә вә фәалиййәтләри Азәрбайҹан халгынын милли азадлыг вә мәдәниййәтинә, бөйүк рус халгы илә олан тарихи гардашлығына гаршы чеврилмишди. Фүзәзатчылар һәнүз ялныз Түркийә вә Иранын көһнә феодал мәдәниййәти гаршысында сәҹдә едир, һәм дә Авропанын әхлаги әсаслары пуч олан чүрүк буржуа мәдәниййәтини дә идеалызә едирдиләр. Буржуа-милләтчи вә космополитләринин төрәтдикләри биринҹи нөвбәдә Азәрбайҹан совет әдәбийятынын сосялист мүнәрәчәсинә, ичтимаи мә'насына атәш ачмыш, ону халгымызын коммунизм уғрундакы мүбаризәсиндән айырмаға чәһд этмишләр. Бу мүбаризәдә онлар Азәрбайҹан совет әдәбийятынын ән яхшы нümайәндәләринә алчаг бөһтанлар демәкдән чәкинмәмиш, онларын әсәрләрини бәдии чәһәтдән «гейри-камил»ликдә иттиһам этмишләр. Мәсәлән, ифша олунмуш буржуа милләтчиләри вә космополитләри вахтилә Азәрбайҹан совет драматургиясинин көркәмли ярадыҹысы Чәфәр Чаббарлыны бу чәһәтдән атәшә тутараг она ән һәясыз һүҹүмлар едирдиләр. Партия вә һөкүмәтин күндәлик гайғысы нәтиҹәсиндә Азәрбайҹан совет әдәбийяты буржуа милләтчиләри вә космополитләри кими ән гәддар мәфкурә дүшмәнләрини дармадағын едәрәк вә бөйүк рус совет әдәбийятындан өйрәнәрәк бүтүн феодал-буржуа шәргиндә мисли олмаян дәрин идеялы, йүксәк сәнәт әсәрләри яратмышдыр. Әдәбийятымызын даһа сүр'әтлә инкишафы буржуа милләтчилийи вә космополитизми галыгларынын ахыра гәдәр амансыз ифша вә дәфв олунмасыны тәләб едир. Лакин әдәби тәнгиддә вә әдәбийятшүнаслыгда марксизмә-ленинизмә зидд көрүшләр, космополитизм вә буржуа милләтчилийи галыглары һәлә дә өзүнү көстәрмәкдәдир. Юзовски, Гурвич, Малюкин кими космополитләрин антипатриотик вә ифрәнҹ һәрәкәтләринә охшар һаллар бу вә я дикәр шәкилдә айры-айры Азәрбайҹан тәнгидчиләринин дә язы вә чыхышларында олмушдур. Онлар, һәр шейдән габаг Азәрбайҹан совет әдәбийятынын мүвәффәгиййәтләринә инкар этмәйә, онун яхшы әсәрләринә кölкә салмаға, онун чүрүк вә марксизм-ленинизмә ялançы фикирләрлә зиддиләмәйә чалышмышлар.

Йығынҹаг Микайыл Рәфили, Чәфәр Чәфәров, Мәммәд Чәфәр Чәфәров, Һәмид Араслы, Һидайәт Өфәндиевин язы вә чыхышларында өз ифадәсини тапан, марксизм-ленинизмә зидд олан бир сыра кобуд сәһвләри кәскин тәнгид этмишдир.

Космополитләр ачыҹан-ачыҹа Гәрб вә Шәргин чүрүк буржуа вә феодал мәдәниййәтинә пәрәстиш этдикләри үчүн һәр ердә онун төсгирини ахтарырлар. Мәсәлән, Микайыл Рәфили «Әдәби хәзәлат» адлы мәгаләсиндә Һагверди, Чәлил Мәммәдгулузадә, Чәфәр Чаббарлы ярадыҹылығында белә Ибсен төсгири ахтарыр. Даһа сонра Рәфили Азәрбайҹан Дөвләт Драм Театрында тамашая гоюлмуш совет драмаларына гаршы һүҹума кечир, онларын әвәзинә Оскар Уайлд вә Скрибин әсәрләрини сәһнәйә кәтирмәйи тәләб едир. Рәфилинин гәрб буржуа мәдәниййәти гаршысында пәрәстишкарлығы онун «Бир кәнчин тарихи» шеиринди дә өз ифадәсини тапмышдыр.

Һәмид Араслы «I—XII әсрләрдә Азәрбайҹан мәдәниййәти» адлы мәгаләсиндә «чичәкләнән ислам мәдәниййәтиндән» данышыр. Һалбуки һеч бир заман, һеч бир ердә «ваһид ислам мәдәниййәти» олмамышдыр. Әксинә, әрәб, түрк вә фарс зүлмүнә гаршы гызғын мүбаризәдә Азәрбайҹан, өзбәк, түркмән вә с. халглар өз мәдәниййәтини яратмышлар.

Чәфәр Чәфәров «Бә'зи нәтиҹәләр» адлы мәгаләсиндә ичтимаи маһиййәти мә'лум олмаян «дүнья әлми, сәнәти, әдәбийятындан» данышыр. Белә бир әдәбийят дейилдикдә «габаҹыл Гәрб капиталист өлкәләри, Франса, Инкилтәрә, Алмания вә сairә нәзәрдә тутулдуғуну» ашкара едир вә тамамилә антимарксист бир фикир сөйләйир. О, языр: «Бу өлкәләрин (йә'ни Франса, Инкилтәрә, Алмания вә сairә) әдәбийятында дүнья мәдәниййәти әкс этмишдир. Бу әдәбийятларда мәдәниййәт әлә бир сәвиййәйә чатмышдыр ки, артыг милли хүсусиййәтләр мәһдудиййәт тәшкил этмир».

Мәммәд Чәфәр Чәфәров йолдаш «Сәни ким унудар!» кими зәрәрли бир мәгаләсини язмыш, Мәммәд Һадинин ярадыҹылығында Азәрбайҹан халгына ялançы, милләтчи, мүртәче чәһәтләри әрт-басдыр этмиш вә Мәркәзи Комитә гәрарында һаггы олараг тәнгид едилән бу сәһвини милли өлкә гәдәр дә дүзәлтмишдир.

М. Ч. Чәфәров вә Һ. Оручәли йолдашларын чыхышы болшевик тәнгидинә вә язылмыш мәгаләләрин дәрин тәһлилинә әсасланмадығы үчүн ачыҹы тә'мин этмәди. Ачыҹы Мәммәд Чәфәр Чәфәров йолдашын, кор-кораnә Гәрб мәдәниййәтиндән өйрәнмәйә чағырылары тәнгид әдәркән мейданы атдығы «Белински дә Гәрбдән өйрәнмишдир» кими сәһв фикрини рәд этмиш вә бөйүк рус инкилабчы-демократынын һәмишә Гәрб мәдәниййәтинә тәнгиди мүнасибәт бәсләдийини онун ярадыҹылығынын үмумдүнья әһәмиййәтини вә Гәрбин дә габаҹыҹы адамлары үчүн бир мәктәб олдуғуну көстәрмишдир.

Микайыл Рәфилинин мәгаләләриндә формал әстетчилийә гапылараг бәдии ярадыҹылыгда новаторлуғун һәр шейдән габаг әсәрин идея истигамәти илә бағлы олдуғуну унудур, шаирләрдән ени вәзнләр мейдана чыхармағы тәләб едир. О, әсәрин бәдии кейфиййәт вә формасыны мүәйян едәрәк сосялист реализминин әсас тәләбләриндән олан идеялылыг вә һәят һәгигәтинә үйғунлуг тәләбинә әһәмиййәт вермир. Бу чүр әстетчилик әдәи формалист сәһвләр Мещди Һүсейнин дә мәгаләләриндә вардыр. О, «сәнәткардан тәләб олунан зәриф бәдии зөвгүн» бир чох Азәрбайҹан совет ялыҹыларында олмадығыны языр.

Йығынҹаг бә'зи тәнгидчиләрин (Һидайәт Өфәндиев, Әкбәр Агаев вә башгалары) һәлә дә өз ярадыҹылыг ишини енидән гурмадығыны, Азәрбайҹан совет ялыҹыларынын вә о чүмләдән сон айлар бөйүк фәаллыг көстәрән кәнҹләрин ени гиймәтли әсәрләрини сүкутла гаршыладығыны гейд этмишдир.

Йығынҹаг бүтүн ялыҹы вә тәнгидчиләри космополитизм вә буржуа милләтчилийи тәзаһүрләрини ахыра гәдәр ифша этмәйә вә совет әдәбийятынын партиялылыг байрағыны уча тутараг ени йүксәк кейфиййәтли әсәрләр яратмаға чағырмышдыр.

МӘНИМ АРЗУМ

(Бөйүк рәһбәримиз Сталинә)

Мәним өмрүм бир баһардыр
Ал күнәши онун сәнсән.
Сығынмышам өзәл күндән
Бу баһарын гойнуна мән.

☆

Мәним юрдум бир бағчадыр
Сәнсән онун илк бағбаны.
Бир ювам вар бу бағчада
Лаләзардыр дөрд бир яны.

☆

Мәним сөзүм бир сәдадыр
Сәнсән она мә'на верән,
Бизим зәфәр ордумуза
Ишыглы бир йол көстәрән.

☆

Мәним гәлбим бир маш'әлдир
Яныр сәнин әшгин илә!
Бу әшг илә өлсәм дә мән,
Адым дүшәр дилдән-дилә!

☆

Әзиз Ата! Гой һәр заман
Инсан өмрү баһар олсун!
Баһар әтри кәлән торпаг
Вәтәнимдир, о вар олсун!

КӘРАЈ ФӘЗЛИ.